

Aristoteles

**ARISTOTELIS || ETHICORVM AD NI=||COMACHVM LI-||BER QVIN-||CTVS.|| DE
IVSTITIA ET IVRE.|| M. ANTONIO MVRETO || interprete.||**

Rostock: Lucius, Jakob d.Ä., 1570

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn879445335>

Druck   Freier Zugang

B. 80

22. 11.

C. 3388.
C. H. C. 3180.

XXX

Staatsbibliothek
LA
ET

Illustrissimo Megapolensium Duc
ARISTOTELIS
ETHICORVM AD NI
COMACHVM LI
BER 2VIN
CTVS. Alberto
Joanni Alberto
DE IVSTITIA ET IVRE.

M. ANTONIO MURETO
interprete.

ROSTOCHII
Ex Officina Iacobi Lucij Transyluani.
Anno CIC CI LXX.

Joan. Caseling
Am Berlin

IOANNES CASELIUS
AUDITORIBVS
SVIS
S. D.

Equidem vos laudo
et amo plurimum,
adolescentes opti-
mi, qui auctoritas
te atq; opera nos-
tra, & Græcum
sermonem pluris quotidie facitis, diliz-
genterq; addiscitis, et optimas atq; ma-
ximas Aristotelis doctrinas singulari-
studio cognoscere laboratis: has potis-
simum, quæ animos nostros à multa
labe expurgant, nosq; ad cætus morta-
lium rectè beateq; colendos quam ple-
nissime instruunt. Cum enim omnis
Philosophia admirabilis sit & diuis-

A 2 na,

na, neq; eius, cui nomen dedimus, & veluti sacramento nos obstrinximus, illa pars à nobis sine scelere possit negligi: tum hanc, quæ ad rerum priuatarum publicarumq; in vita salutem confert maxime, cum primis, & nostro & patriæ nomine, tractandam nobis esse, cum viris doctissimis, ipsoq; parente Philosophorum Socrate sentio. quin, si hanc ipsam stulte superbeq; despiciemus; futurum est, ut vel à reliqua Philosophia excidamus; vel, quantumuis profecerimus, id minime ad societatem mortalium iuuandam atq; ornandam; sæpe vero quoq; in perniciem conuertamus. Quantum autem conferat doctrina ad indolem ingenuam, aut etiam mediocrem informandam, neque obscurum est, & sæpenero à me apud vos disputatum: et si, neq;

neg^{is} enim inficiamur, primas hic par-
tes tenet educatio à puero, & ad mo-
rum bonitatem accurata adiuetatio:
quæ tamen cum initio egent doctrinas
tum eādem perficiuntur. Perseuerate
igitur in utroq; studio, quod ita præ-
clare inchoastis: siquidem et illud cum
necessarium est, tum iucundum. Est
enim reuera sermo ille, aurea arcula,
qua Musæ adseruant vñiones suos, hoc
est sapientiam. Nos verò conatus ve-
stros, vt hactenus fecimus, adiuuabi-
mus sedulo: cūque amplissimas doctri-
nas vobis explicare, sumæ laudi nobis
ducamus, nostriq; muneris hoc potis-
simum non nimis gloriose, vt arbitror,
iactemus: tum vt in altero etiam, lis-
cet id paullo sit inferius, in vestram
vtilitatem atq; gratiam conemur plus
rimum; id vero tale est, quod neg^{is} de-
cere,

A 3

decere,

decere, neq; pudere hominem eruditissi-
mum, nedium me, qui in mediocribus
numerari cupio; debeat, aut etiam pos-
sit. Quam autem minime desiderari
diligentiam meam passus fuerim; &
ego sane scio, & vos, ad quos aliquid
inde utilitatis redierit, recordamini.
Ceterum quod librum de Iustitia &
Iure Latine edendum curaui, & ad
hanc interpretationem disputationes
nostras instituam: id vobis non erit in-
commodum; (suo namq; loco, quod
præterea requiri à me poterat, præsta-
bo.) mibi autem commodum est; forte
etiam præter nos alijs. Et enim toti
erimus in rerum explicatione; & alijs
una vobiscum, vici enim sunt velle
aliqui, nos audient; simul vero etiam
vos intuebimini huius generis perquā
nobile exemplum. Quantum enim fie-
ri pos-

ri potuit, tantum & conatus & fe-
liciter assecutus est in interpretatione
bac M. Antonius Muretus, amicus
noster, vir & eloquentissimus, & ma-
ximo nobilissimarum scientiarum
præsidio instructissimus. quæ res meo
testimonio non eget. Testes enim sunt
locupletissimæ, Venetiæ; ubi cū sum-
ma omnium admiratione bonas littor-
as satis diu docuit. Nunc vero etiam
Roma testis est, quam hodie, & ipse
& Paullus Manutius, præter cæteros
viros clarissimos non postremo loco il-
lustrant. Sed quid ago? In re videlicet
quam nemo ignorat, nullo testimonio
opus est. Vos valete: nostrisque la-
boribus feliciter fruimini. Rosto-
chij. Id. April. Anno

M. D. LXX.

A 4

ARI.

ARISTOTELIS ETHI-
CORVM AD NICOMA-
CHVM LIBER
2VINCTVS.

M. ANTONIO MURETO
interprete.

DE iustitia autem & iniustitia querendum est: tum cuiusmodi in actionibus sitae sint, tum cuiusmodi mediocritas iustitia, & ius quarum rerum medium sit. In his autem rebus exquirendis eandem viam rationemq; teneamus, qua in superioribus secuti sumus. Videmus igitur omnes iustitia nomine eiusmodi quendam habitum significare velle, quo homines propensi sunt ad agenda, quae iusta sunt, quoq; ea & agunt, et volunt. eodemq; modo iniustitiam dicere habitum, quo res iniustas & agunt & volunt. Quocirca nobis quoq; principio posita sint hac ad naturam viriusq; adumbrandam. neg; enim eodem

codem modo se res habet in scientijs facultatibusq; & in habitibus. nam facultas quidem & scientia videtur eadem contrariorum esse: at non idem habitus contrariorum. exempli caussa, à bona valetudine ea tantum efficiuntur, quæ ipsi conuenientia sunt, non etiam quæ contraria. Dicimus enim valenier ambulare aliquem, cum ita ambulat, ut is qui bene valet. Sæpe igitur contrary quidem habitus ex contrario. s'ape etiam ipsorum habituum ex rebus quæ ei subiecta sunt cognitio capitur. Nam & si bona corporis habitudo nota sit, mala quoq; nota fit: & ex bene habitis corporibus bona corporis habitudo, ex ipsaq; viciſſim bene habita corpora. Si enim bona habitudo est carnis soliditas: malam, esse carnis raritatem necesse est, & bene habitum id, quod habet vim efficiendæ soliditatis in carne. Consequitur autem plerumq;, si altera pluribus modis dicantur, ut & altera quoq;. Ut si iustum, etiam iniustum. Videtur autem multis modis dici iustitia & iniustitia: Sed quia pro-

A s

pinquæ

pinqua est homonymia ipsarum, latet:
neg, ita, ut in ijs quæ longe distant, perspi-
cua est. magna enim est formæ dissimili-
tudo, ut constat κλῆδα vocari homonymos,
& ingulum, et clauim. Sumptum igitur ac
positum sit, quo modis dicatur iustus. Vide-
tur autem iniustus esse, & is qui legi non
paret, et is qui plus sibi sumit quam par est,
neg, conseruat aequalitatem. Vnde constat
iustum quoq, fore, tum cum qui legi obtem-
perat, tum eum qui conseruat aequalita-
tem. Quare iustum quidem est, tum id
quod lege prescribitur, tum id quod aequa-
le est: iniustum autem, tum id quod aduer-
sum legem committitur, tu quod in aequale
est. Quando igitur iniustus pluris quam
par est, auidus est: in bonis hac ipsius af-
fectio cernetur: non tamen in quibuslibet:
sed in ijs demum, in quibus prospera aduer-
sa fortuna. quæ sunt illa quidem semper
simpliciter & absolute bona: sed huic aut
illi non semper. Homines autem ea &
optant & persequuntur at non ita oportet,
sed optare quidem, ut ea quæ simpliciter
bona

bona sunt, sibi quoq; bona sunt. sequi au-
tem ea, quae sibi bona sunt. At iniustus
non semper id quod plus est sequitur, sed
& id quod minus, in ijs quae simpliciter
sunt mala. Verum quoniam videtur &
minus malum quodammodo bonum esse.
pluris autem cupiditate in bono dicimus:
propterea videtur in quoq; pluris cupidus
esse. est autem iniquus (hoc enim comple-
ctitur, & commune est) & contra legem
facit. Quando autem, qui contra legem fa-
cit, iniustus est qui vero ei obtemperat iu-
stus: perspicuum est, omnia legitima iusta
quodammodo esse. nam & ea quae à scien-
tia legum ferendarum definita sunt, legi-
tima sunt, & eorum unumquodq; iustum
esse dicimus. Leges autem omnibus de
rebus publice loquuntur, spectantes,
aut id quod communiter omnibus utile
est, aut id quod optimatibus, ijsue qui
principatum in ciuitate obtinent, seu
propter virtutem, seu quo alio tali mo-
do. Quare uno quidem modo iusta
ea dicimus, quae ad felicitatem, eiusq;
partes

partes ciuili societati conficiendas ac con-
seruandas valent. Imperat autem lex, &
ea facere, quae sunt foris viri, ut non dese-
rere ordinem, neq; fugere, neq; abijcere ar-
ma: & qua temperantis, ut non facere
adulterium, neq; aliena pudicitia illude-
re: & qua mansueti, ut non percutere,
neq; maledicere: itidemq; in ceteris vir-
tutibus ac virtujs, illa quidem iubens, hac
autem prohibens: recte quidem ea, quae te-
mtere inconsiderateq; lata. Hac igitur iu-
stitia est illa quidem perfecta virtus, non
samen simpliciter, sed ad alium relata.
Ideoq; sapissime iustitia virtutum pra-
stantissima videretur: ac neq; bepperus, neq;
lucifer ita admirabilis esse. Et in prouer-
bio est:

Iustitia in se virtute amplectitur omne.

Et eo maxime perfecta virtus, quoniam
perfecta virtutis usus est. perfecta
autem est, quoniam qui ea praeditus
est, etiam in alium virtute uti potest, non
santur ipse secum. Multi enim suis qui-
dem

dem in rebus virtute viri queunt. in ijs au-
rem que ad alium pertinent, non queunt.
& propterea recte à Biante dictum vide-
tur. Magistratus virum patefaciet. nam
qui magistratum gerit, alium iam spectat,
& in vita communione versatur. Atq; ob
eam ipsam causam, iustitia, una ex vir-
tutibus alienum esse bonum videtur: quo-
niam ad alium periret. ea enim agit, quæ
alijs vilia sint, ut principi, aut communi.
Ergo pessimus quidem ille est, qui impro-
bitate & in seipsum, & in amicos: opti-
mus autem, non qui in seipsum, sed qui
erga alium virtute vicitur. id enim diffi-
cile est. Hec igitur iustitia non pars vir-
tutis, sed tota virtus est: nec quæ ei ad-
uersatur iniustitia, pars vitiositatis, sed
tota vitiositas. Quid autem virtus, &
hec iustitia inter se differat, constat ex ijs
quæ diximus. est enim eadem quidem,
sed non eadem utriusq; ratio. nam qua-
ratione ad alium pertinet, iustitia est: qua-
ralis quidem habitus est, simpliciter vir-
sus. Quærimus autem eam iustitiam, quæ
pars

pars virtutis est. est enim quedam, ut
dicimus, itidemq; de iniustitia ea, quæ
pars est vitiositatis. Esse autem, id argu-
mento est, quod qui agit aliquid eorum,
quæ ad cætera vicia pertinent, iniuste qui-
dem ille facit, sed nihil amplius conse-
quitur. ut is qui clypeum per ignauiam abie-
cit, aut asperitate ductus est ad maledi-
cendum, aut illiberalitate, ne pecunia iu-
uaret alium, retardatus. cum autem plus
aliquid consequitur, sæpe nullo tali vicio
peccat: at ne omnibus quidem. & aliquo
tamen. vituperamus enim eum: idq; in-
iustitia nomine. Est igitur alia quedam
iniustitia, ut pars quedam totius: & iniu-
stum quoddam, pars illius totius iniusti-
quo, quidquid contra legem sit, contine-
tur. Præterea, si duorum vñus quidem lu-
cri cauſa cum aliena uxore rem habeat,
et insuper aliquid mercedis accipiat aliet
autem id faciat cum sumptu ac detrimen-
to suo, ut cupiditatem expleat: hic quidem
intemperans potius, quam pluris auidus,
esse videatur: ille autem iniustus, sed non
intem-

intemperans. constat autem id ex eo euenire, quod lucrum facit. Præterea, omnia alia iniuste facta referimus semper ad aliquod vitium: ut si quis adulterium fecit, ad intemperantiam: si eum qui sibi proximus erat in acie, deseruit, ad timiditatem: si percußit, ad iram. at si lucrum fecit, ad nullum vitium, præterquam ad iniustitiam. Vnde constat, præter totam illam iniustitiam, alia quandam esse illius partem synonymam, quoniam utriusq; definitio in eodem genere est: ambarū enim vis est in quadam relatione ad alium. sed hæc quidē in honore, aut pecunijs, aut salute, aut si quo uno nomine possimus hæc omnia complecti, cernitur: & in ea volupitate, quæ capit ex lucro: illa vero, in yjs omnibus in quibus versatur vir bonus. Non unā igitur esse iniustitiam: & esse aliam quandam, præter eam, quæ tota virtus est, constat. quæ autem ea, & cuiusmodi sit, intellegendum est. Duobus modis iniustum dici ostendimus: tū quidquid contra legem fit, quod ab aequalitate discedit: itemq; iniustum,

iustum, & quidquid ex lege sit. & quod
a^{equale} est. Cum igitur iniustum priori illo
modo accipimus. tum ea, de qua prius di-
ctum est, iniustitia existit. Quoniam autem
ab aequalitate discedere, & contra legem in-
facere non est idem: sed eorum alterum
habet eam rationem, quam pars ad totum
(nam facit quidem contra legem quicumque
ab aequalitate discedit: sed non quicumque
contra legem facit, ab aequalitate discedit)
fit etiam, ut, iniustum, & iniustitia non
eadem sint, sed alia ab illis: sintque hanc qui-
dem, ut partes: illa vero, ut tota. Pars
enim est hanc iniustitia totius iniustitiae:
codemque modo hanc iustitia illius iustitiae.
Quare de ea iustitia et iniustitia, quae par-
tium rationem obtinent, itidemque de iusto
& iniusto dicendum est. Ergo iustitia illa
quidem, quae per totam virtutem perti-
net, & iniustitia, quarum illa omnis vir-
tutis, hec omnis viti^ū erga alium usus est,
omittatur. nam & quae ex eis iusta iniu-
stiaque sunt, quomodo definienda sint, con-
stat. Fere enim pleraque eorum, quae prescri-
buntur

buntur legibus, sunt ea ipsa officia, quae ex
omni virtute ducuntur. Vnicuique, enim
virtuti conuenienter vivere iubet lex:
vnumquodque vitium sequi vetat. Totius
autem virtutis efficientia sunt ea praecep-
ta legum, quibus disciplina ciuium ea,
qua rem publicam spectat, ad eamque dirigitur, con-
tinetur. Sed de priuata cuiusque disciplina,
qua quis simpliciter & absolute vir bonus
est, utrum ad ciuilem facultatem, an ad
aliam quandam pertineat, posterius dispu-
randum erit. Non enim fortassis idem est
bonum virum esse, & bonum ciuem quo-
cumque in loco. Iustitiae autem illius, qua
virtutis est pars, & eius, quod ex ea iu-
stum dicitur, vnum quidem genus est,
quod cernitur in distribuendo honore, aut
pecuniis, alijsue rebus quae diuidi possunt,
inter eos qui eiusmodi recip. communione
coniuncti sunt. In ipsis enim fieri potest, &
ut alter altero plus minusue, & ut eam
vterque partem ferat. alterum, quo negotia,
qua in trahunt homines, dirigun-
tur. Huius autem partes sunt due. Nam

B

eorum

eorum, quæ inter se homines contrahunt, quædam sponte fiunt, quædā inuite. Sponte quidem, quæ talia sunt, ut venditio, emptio, mutuum, fideiūsio, commodatum, depositum, locatio, & conductio. Sponte autem fieri dicuntur, quoniam talium negotiorum principium sponte instituitur. Eorum autem, quæ fiunt inuite, partim clandestina sunt, ut furtum, adulterium, veneficium, lenocinium, serui alieni deceptio, aut corruptio, per insidias allata nex, falsum testimonium: partim violenta, ut verbera, vincula, mors, rapina, debilitatio, maledictum, contumelia. Quando autem, & iniustus inæqualis est. & iniustum inæquale: constat esse, & medium aliquid inæqualis. id autem est aequalis. Quacumq; enim in actione est plus et minus est & aequalis. Si igitur iniustum, inæquale est. iustum aequalis esse oportet. quod & videtur omnibus, etiam si ratio, cur ita sit, non afferatur. Cum autem aequalis medium sit, iustum quoq; medium quoddā erit. est autem aequalis, quod minimum sit, in duobus

duobus. quare necesse est, iustum, quod &
medium, & aequale est: & ad aliquid re-
ferri, et aliquibus tale esse. Ac qua quidem
medium est, quorundam est: ea vero sunt
plus, & minus. qua autem aequale est. in
duobus cernitur: qua deniq^s iustum. qui-
busdam, & ad alios relatum. Necesse igi-
tur est, iustum, quod minimum sit in qua-
tuor versari. Nam & quibus iustum est,
duo sunt: et ea in quibus, duo. Eademq^s erit
aequalitas. & ijs quibus, & ijs in quibus.
ut enim altera inter se affecta sunt: sic &
altera. Si enim aequales non sint. aequalia
non habebunt. immo vero, inde existunt
pugnae, et expostulationes. cū aut qui aqua-
les sunt. non aequalia: aut qui non aequales.
aequalia ferunt, & ex distributione conse-
quentur. Praterea ex eo quod pro dignita-
te sit, idem aperte colligitur. Omnes enim
fatentur in distributionibus, id quod iustū
est: pro dignitate esse oportere. Ipsam
tamen dignitatem non eadem in re omnes
collocant. Sed ij quidem, qui popularem
statum reipublicæ probant. in libertate:

qui paucorum potentiam in diuinitatis, aut
in nobilitate: qui optimatum in virtute.
est igitur iustum, analogum quiddam. ana-
logum enim non tantum proprium est nu-
meri monadici: sed omnino numeri. ana-
logia enim est aequalitas proportionum:
idque quod minimum sit, in quatuor. ac di-
iunctam quidem in quatuor esse, manife-
sto apparet. sed & continens. uno enim ut
duobus vtitur, & bis dicit. exempli caussa
ut prima ad secundam: sic secunda ad ter-
tiam. bis igitur dicta est secunda. Itaq; si
bis ponatur secunda, quatuor erunt analo-
ga. est autem & iustum, quod minimum
sit, in quatuor: & eadem ratio. distans
enim similiter, quibus, & quae. erit igitur
ut primum extremum ad secundum, sic
tertium ad quartum. & viceversum igitur,
ut primum ad tertium. sic secundum ad
quartum. Itaq; & totum ad totum, quod
quidem distributio copulat. ac si quidem
sic componantur, iuste copulat. copulatio
igitur primi extremi cum tertio, et secun-
di cum quarto est ius illud quod in distri-
butione

butione versatur ac medium. analogum
enim medium est ius autem analogum:
Vocant autem mathematici tale analogi-
am geometricam. in geometrica enim eue-
nit, ut et totum ad totum eandem ratio-
nem habeat, quam utrags pars ad alteram.
Non est autem continens hac analogia.
non enim fieri hic potest, ut idem numero
sit extreum, cui, et quod. Ius igitur hoc
analogum est: iniustum autem, quod non
est analogum. est autem alterum plus, alte-
rum minus. quod quidem euenit etiam in
rebus ipsis. Nam qui iniuriam facit, plus
boni consequitur: qui accipit, minus. in
malo autem contra. nam minus malum,
comparatum ad maius, boni rationem ob-
zinet. est enim minus malum magis expe-
tendum maiori. expetendum est autem bo-
num, et magis, maius. Hoc igitur unum
iuris genus est. Reliquum est alterum, in
corrigendo situm: cui locus est in ijs, que
homines inter se, tum sponte, tum inuiti
contrahunt. Huius autem iuris alia que-
dam ratio est, quam superioris. Nam illud

B 3

quod

quod in rerum communium distributio-
ne possum est, semper retinet eam quam
diximus analogiam. Et enim, si commu-
nis pecunia distribuenda sit, eadem pro-
portio seruanda erit, quam inter se ha-
bent ea, quae à quoq; illata sunt: & iniu-
stum illud, quod huic iuri aduersatur,
est, quod non retinet proportionem. Hoc
autem ius, quod in contrahendis negotijs
situm est. aequale quidem est quiddam:
& iniustum inaequale. non ad illam ta-
men analogian, sed ad Arithmeticam. ni-
hil enim refert, vir bonus hominem nihili,
an homo nihili virum bonum fraudae-
rit: neq; adulterium fecerit vir bonus, an
is qui nulli rei est. Sed in ipsam tantum
damni differentiam intuetur lex: ut
turque ijs ut aequalibus: si ille quidem in-
iuriam facit, hic autem iniuria afficitur:
& si ille quidem laesit, hic autem laesus est.
Itaque iniustum illud, cum inaequale sit,
index ad aequalitatem perducere conatur.
siquidem & cum hic percussus est, ille
percussit, aut etiam interfecit, hic au-
tem

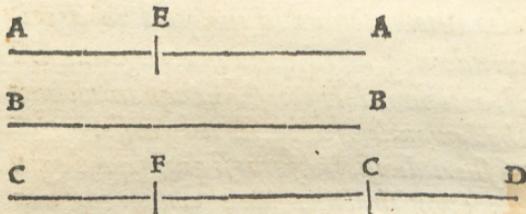
rem mortuus est. diuisa est perpeſio, &
actio in partes inæquales. at conatur eam
damno ad aequalitatem perducere, de lucro
detrahens. Dicitur enim proprie loquendo
etiam in eiusmodi rebus (quanquam qui-
busdam ſatis proprium ei ad eam rem
aptum nomen non videtur.) lucrum, ut in
qui percuſit. & damnum, in eo qui per-
cuſus est. ſed tum demum, cum dimenſa
eft perpeſio, vocatur alterum quidem
damnum, alterum autem lucrum. Itaq;
pluris & minoris aequale medium eſt. lu-
crum autem & damnum alterum plus eſt,
alterum minus, contrarie. boni quidem
plus & mali minus, lucrum: contrarium
autem, damnum. Inter quæ medium eſt
aequale, quod iustum eſſe dicimus. Ergo ius
quidem id quod corrigendi vim habet,
medium eſt inter damnum et lucrum. quo-
circa cum aliqua de re ambigunt, ac con-
trouerſantur ad iudicē configuunt. Ire au-
tem ad iudicem, eſt, ad ius ipſū ire. Iudex
enim ſi hoc nomen tueri ac ſuſtinere vult,
eſt quaſi ius animatū. & querunt iudicem

B 4

medium.

medium. ac vocant eos nonnulli media-
nos. vt. si medium assequantur. ius suum
assequuntur. Ius igitur medium quiddam
est: si quidem & iudex. Iudex autem ex-
equat: & vt. si linea in partes inaequales
diuisa sit, quo maior pars dimidiam supe-
rat, id aufert, & addit ad minorem par-
tem. cum autem bifariam diuisum est to-
rum, tunc aiunt se suum habere, cum
aqua partes acceperunt. aequale autem
medium est maioris & minoris ad analo-
giam arithmeticam. arg ob id ius à græcis
dicitur d'ixoup, quoniam est d'ix, id est
duas in partes aequales diuisum, vt si quis
dicat d'ixoup: & ab ijsdem iudex vocatur
d'ixasis, quasi d'ixasis. Si enim duorum
equalium ab altero ablatum aliquid sit, &
additum ad alterum fit vt duobus tantis
maiis sit alterum, si enim detractum mo-
do esset, non autem additum uno tantum
maiis esset. medio igitur maius est, uno
& medium eo, à quo ablatum est, uno. hæc
igitur nobis nota erit ad cognoscendum,
quid tum auferre oporteat ab eo, qui plus
habet,

habet, sum addere ei, qui minus. quo enim quis medium superat, hoc addere oportet ei, qui minus habet: quo autem medium superatur, id auferendum à maximo. Sunt tres linea & inter se aquales, $\overline{AA}$, $\overline{BB}$, $\overline{CC}$. ex linea $\overline{AA}$ detrahatur pars $\overline{AE}$, & addatur ad $\overline{CC}$, sitq; $\overline{CD}$. Ita tota linea $\overline{DCC}$ lineam $\overline{EA}$ superat parte $\overline{CD}$ & parte $\overline{CF}$. ergo & lineam $\overline{BB}$ parte $\overline{CD}$.

Tralata autem sunt hec nomina, damnum & lucrum, ex eo quod sponte contrahitur. nam habere plus suo, lucrum facere dicitur: minus autem, quam principio, damno affici: ut in venditione & emptione, alijsq; quae per legem fieri possunt. quod

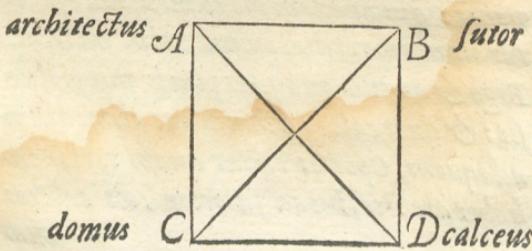
B s sineq;

si neg₃ plus neg₃ minus, sed ipsa ex se ipsis
effecta sint. sua se habere aiunt, ac neg₃
damnum, neg₃ lucrū facere. Itaq₃ lucri cu-
iusdam & damni, medium est ius in ijs,
qua^e non sponte contrahūtur: quod tantum
habet uterq₃ contrahentium posterius:
quantum prius habuerat. Videtur autem
quibusdam & vītīs πεπονθός, id est talio, siue re-
ciproca quedam perpessio, ius esse simpliciter
et absolute, ut Pythagorei dixerunt. de-
finiebant enim simpliciter ius talionem.
Talius autem, neg₃ ad id ius, quod in distri-
buendo neg₃ ad id, quod in corrigendo sitū
est, accommodari potest, quamquam volunt
Rhadamanthys quoq₃ id ius fuisse.

Tū fuerit lex recta, ferat si quisq₃ quod egit.

Multis enim locis consonum non
est. Ut si quis magistratum habens, per-
cus₃ sit alium, non oportet eum vici³ sim
percuti. & si quis magistratum percus-
sit, non percuti modo eum oportet, sed
& puniri. Praeterea, multum interest id
quod sponte fit, & quod inuite. sed in com-
munitatibus rerum, ulro citroq₃ permu-
tanda-

tandem id ius, quod talio dicitur, continet societatem analogia, non autem aequalitatem. Factis enim proportione reciprocis manet coniunctio ciuitatis. Aut enim querunt, quod sibi malefactum est, reponere. seminminus, seruitus esse videtur: aut quod boni seminminus, tollitur officiorum vicissitudo. officiorum autem vicissitudine sit, ut una maneat. quo circa & Gratiarum templum in propatulo statuunt, ut sit remuneratio. Id enim gratiae proprium est. vicissim enim officio aliquo demereri operet eum, qui gratificatus est. & ipsum denuo aliud gratificandi principium facere. efficit autem remuneracionem analogiae consentaneam coniunctio per diametrum. verbi causa sit architectus ubi A, sutor ubi B, domus ubi C, calceus ubi D.

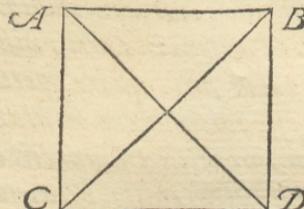
Oportet igitur architectum à furore
opus illius accipere, & vicissim ei suum
dare. Ergo si primum ex aequata fuerint
hac ad analogiam, deinde fiat $\alpha\bar{v}\bar{i}\pi\pi\pi\bar{o}\bar{v}\bar{\theta}\bar{o}$,
id est mutua acceptio, erit quod dicitur:
sicut minus, non aequum est, neg. consistere
potest. nihil enim prohibet praestantius esse
unius opus opere alterius. oportet igitur hac
ex aequari. hoc autem locum habet etiam
in alijs artibus. tollantur enim funditus.
nisi & is qui facit, faciat tantum & tale.
& is qui accipit, accipiat hoc, & tantum,
& tale. non enim ex duobus medicis con-
stat societas: sed ex medico et agricola, om-
ninoq; alijs, & non aequalibus. sed eos ex e-
quari oportet. quare oportet omnia, quorum
permutatio est, quodam modo comparabi-
lia esse, cuius rei caussa nummus in usum
venit: qui quodam modo mensura effici-
tur omnium rerum. omnia enim metitur.
Ergo & quanto quaque res pluris minoris
sit: & quot calcei domum aut alimentum
adaequant. Oportet igitur quam rationem
habet architectus ad furorem, tot calceos
cum

cum domo aut alimento comparari. nisi
enim id fiat, non erit permutatio, neq; com-
munitas. id autem non erit, nisi quodam
modo equalia sint. quare oportet unam
aliquam esse communem omnium rerum
mensuram, ut prius dictum est. ea autem
est reuera quidem indigentia, quæ omnia
continet: si enim nullius rei indigeant, aut
non similiter aut non erit permutatio, aut
non eadem. Successit autem nummus quasi
compatto in indigentia locum: ob idq; vo-
catur nomisma, quod non natura, sed vobisq;
id est lege, valet: & in nobis est mutare
cum atq; inutilem efficere. erit autem mu-
tua illa accepiio, cum ex aquata erunt om-
nia, ut quam rationem haber agricola ad
sutorum, eandem habeat opus sutoris ad
opus agricole. In figuram autem analogia
ducendi sunt, cum permutatur erunt.
alioqui alterum extreum viramq; exu-
perantiam habebit. sed cum sua habent,
sic tamen sunt aequales, & ad communita-
tem apti: quoniam hac equalitas in ipsis
effici potest.

agricola

agricola

sutor

alimentum

opus sutoris ad-
equatum cum ali-
mento.

Sublata autem hac accipiendi viciſſi-
tudine, tolleretur vite communio. Indi-
gentia autem contineri societatem homi-
num, ac si unum quiddam sit, ex eo intel-
ligi potest, quod cum aut vterq; aut alter
altero non indiget, non permutant: ut cum
eius, quod quis habet, alter indiget, verbi
cauſa, vini, exportandi frumenti sit po-
testas. hoc igitur ex aequali oportet. In per-
mutationem autem futuram, si nunc non
indiget fore eam, si indiguerit: nobis
quasi sponsor est nummus. Oportet enim,
hunc ferenti, licere id quod eget accipere.
Idem

Idem autem accidit etiam nummo. neq;
enim semper tantundem valet. stabilior
tamen videtur esse. Quare oportet esse om-
nibus rebus pretia constituta. Ita enim sem-
per erit permutatio, & que eam consequi-
tur, communicatio. Nummus igitur sym-
metra omnia efficiens, adaequat. Neq; enim
communicatio sine permutatione, neq; per-
mutatio sine aequalitate, neq; aequalitas si-
ne symmetria esse potest. Reuera igitur ea,
que tantopere disita sunt, symmetra fieri
non queunt, sed quantum ad usum satis
est, queunt. Vnum igitur aliquid esse opor-
teret, idq; hominum instituto, unde & no-
misma vocatur. Id enim omnia efficie
symmetra, cum omnia metiatur. Sit domus
preium quinq; minae: lecti autem mina
una: lectus igitur ipsius domus quinta pars
erit. Quare constat, quot lecti domum exae-
quent nempe quinq;. Hanc autem ante
nummi usum fuisse rationem permu-
tandi, perspicuum est. nihil interest enim,
denturne lecti quinq; pro una domo,
an quanti sunt lecti quinque. Quid igi-
tur

ris ad-
mali-
jus
di-
ni-
tel-
alter
cum
verb
In per-
incus
modi-
nam,
ipere.
Idem

8
d
tur iustum iniustumq; sit, & mutua illa
perpeſio, que & vītē tōvōs dicitur, que-
madmodum ad iustum affecta sit, dictum
est. His autem definitis, conſtar iustum
actionem facienda & accipienda iniuria
medianam esse. alterum enim est plus habe-
re, alterum minus. Inſtitia autem medio-
critas est: iniſtitia autem extreſorum.
Et inſtitia quidem est habitus, ex quo iu-
ſtus dicitur propensus ad conſulſio agen-
dum id, quod iustum est, & ad ius tribu-
endum, cum ſibi, ſi cum altero contrahat,
cum alteri cum altero contrahentii, non ita
ut ſibi plus eius, quod expetendum eſt, mi-
nus autem alteri, & eius, quod noxiū
eſt, contra, ſed & ſibi, & alijs id quod ad
analogiam aequum eſt. Contra, iniſtitia
ad id quod iniustum eſt. Id autem eſt, ni-
mum & parum commodi & damni, non
ſeruata proportione. Itaq; iniſtitia eſt ni-
mum & parum: quia eſt & eius quod ni-
mum eſt, & eius quod parum. In ſua qui-
dem cauſa nimum ſibi tribuens eius
quod ſimpliciter uile eſt: eius quod noxi-
um

um est, parum. in aliorum autem negotio,
generaliter quidem, eodem modo: disce-
dit autem à proportione, nunc in hanc,
nunc in illam partem. Iniuria autem
minus extremum est iniuriam accipere:
maius iniuriam facere. De iustitia igitur
& iniustitia, quae utriusq; natura sit, irregq;
de iusto & iniusto, hoc modo à nobis uni-
verso disputatum sit. Quando autem fieri
potest, ut quis iniustum quiddam faciat,
nequidem tamen iniustus sit, quanam
sunt illae iniuste actiones, quas qui susci-
pit, iam iniustus est in uno quoq; iniusti-
tia genere, ut fur, aut adulter, aut latro?
an sic quidem nihil intererit? * nam &
fieri potest, ut quis cum muliere aliqua
rem habeat, sciens, quanam ea sit, neq;
tamen à suscepto sic agendi consilio, sed à
libidinis motu actio illa tanquam à prin-
cipio fluxerit. Ille igitur facit quidem in-
iustum quiddam, neq; tamen iniustus est:
ut neq; fur, & si furatus est: neq; adulter,
& si adulterum fecit. eodemq; modo in
ceteris. non est autem ignorandum, totam

C

hanc

banc questionem esse de eo iure quod simpliciter ius est, id est de iure ciuili. id autem est inter eos, qui vita societatem inierunt, ne quare ad viuendum necessaria egerent, liberi & aequales aut ad analogian aut ad numerum. Itaq; quibus hoc non est, eis inter se non est ius ciuile: sed ius quoddam, & tantum ex quadam similitudine ita vocatum. est enim ius inter eos, quos inter etiam lex. lex autem inter eos, in quibus iniustitia locus est. iudicium enim iusti & iniusti disceptatio est. In quos autem cadit iniustitia, ij etiam iniuste facere possunt. Id autem est plus sibi tribuere eorum, quae simpliciter bona sunt minus eorum, quae simpliciter mala. Quare non hominem imperare sinimus, sed rationem. quoniam sibi ipsi id facit, & efficitur tyrannus. est autem magistrus custos iuris. quod si iuris, & aequalitatis. Quoniam autem nihil ex eo videatur amplius consequi, si quidem iustus est: nego enim plus sibi tribuit eius, quod simpliciter bonum est, nisi sibi proportione debeatur.

sur ideo alij laborat: atq; propter eam causam aiunt iustitiam alienum bonum esse: ut & ante dictum est. Danda igitur ei aliqua merces, ea vero honor est & decus. Quicumq; autem ijs contenti non sunt, hi tyranni fiunt. Ius autem domini in seruos, & patris in liberos non idem est, atq; hac sed simile. neg, enim proprie dicitur iniustitia in ea, quæ sua cuiusq; sunt: Mancipium autem & filius usq; eodum adoleuit, se in etsq; sit, tanquam pars patris est. iam nemo est qui laderet se consulto velit. quare nullius in se ipsum iniustitia est. ergo ne iniuria quidem, neg, ius ciuile. lege enim constat, et in ijs est, qui eam naturam habent, ut inter ipsos communis lex esse possit. Eos autem esse dicebamus, quibus est inter ipsos imperandi et parandi aquilitas. Quare magis cum uxore, quam cum liberis et cum seruis, est iuris communitas. Id enim est ius & economicum: quod tamen ipsum quoq; aliud est à ciuili. Ciuale autem ius partim naturale est, partim legitimum. Naturale quidem quod ubicumq; terra-

rum idem valeat, non quod ita statutum
sit aut secus. Legitimum autem, quod a
principio quidem nihil interest, sic fiat, an
secus: ubi autem constitutum fuerit, inte-
rest. ut mina redimi captiuos, aut capram
Ioui immolare, non oves, & quæ præterea
de singulis rebus lege sanciunt. ut Brasidae
sacra facere, & quacumq; populi suffra-
gijs scita sunt. Videntur autem quibus-
dam omnia talia esse. quia quod naturale
est, immobile est, et quocumq; in loco ean-
dem vim habet. ut ignis viri & hic &
apud Persas. iura autem mutari videntur
neg; tamen omnino id ita se habet: sed ali-
qua tantum ex parte. quamquam apud
deos quidem fortassis nulla ex parte ita se
habet apud nos autem est quidem aliquid
naturale mobile, non tamen omne. sed ni-
bilo minus aliud natura valeat, aliud non
natura. Quod autem eorum, quæ aliter
habere se possunt, naturale sit, quodq; non
natura: sed lege & consensu hominum
valeat, etiam si utraq; peraque mutabilia
sint, constat. eademq; distinctio etiam ad
alias

alias res accommodari posse. *Natura*
enim dextra manus fortior est: & si eueni-
re potest, ut omnes homines aequa viragi
manu vriantur. *Ea autem iura quae ex con-
sensu, & utilitate nata sunt, similia sunt*
mensuris. non enim omnibus in locis aqua-
les sunt vini frumentig_s mensura: sed ubi
quidem emunt, maiores: ubi autem ven-
dunt, minores. *Eodem modo, quae iura non*
naturalia, sed humana sunt, non quocumq_s
in loco sunt eadem. quando ne reipublica
*quidem status. et si unus vriantur est omni-
bus in locis natura optimus. Vnumquodq_s*
*autem ius, et vnumquodq_s legitimum ean-
dem rationem habet, quam vniuersum*
ad singula. nam ea quidem quae aguntur
multa sunt. illorum autem vnumquodq_s
vnum. vniuersum enim est. Differunt
autem iniuria & iniustum: itidemq_s si
καιωμα, id est, iuste factum, & iustum.
nam iniustum quidem est, aut natura, aut
lege. id autem ipsum postquam factum est,
iniuria est. prius autem quae fiat, nondum,
sed iniustum. Similiter etiā δικαιωμα, sed

C 3

ramen

10
tamen commune nomen quo quicquid iuste factum est, vocatur potius iustitia
iuste. iustitia autem proprie est correctio iniuriæ. Horum autem singula quas quotijs
species habeant, & cuiusmodi versentur in rebus, posterius querendum erit. Cum
iusta iniusta sint ea que diximus, tum
demum quis iniuste agit, & iuste, cum ea
sponte facit: at cum iniustus, neq; iniuste,
neg; iuste facit, nisi casu, & ex consecu-
tione quadam. ea enim agunt, quibus, ut
iusta iniusta sint, accidit. iniuriam au-
tem, & iuste factum id demum esse defi-
niuimus, quod sponte sit. si enim sponte fa-
ctum sit, tunc demum vituperatur, si
mulq; iniuria est. Quare erit quidem ali-
quid iniustum, neq; tamen iniuria, nisi
illud quoq; adsit, ut sponte fiat. Sponte au-
tem fieri dico, ut supra dictum est, quod
quis eorum que in sua potestate sita sunt,
agit, sciens, neq; ignorans, neq; quem,
neg; quo quasi instrumento, neq; cuius rei
caussa: ut quem verberet, & quo, & quam
ob caussam. ait, eorum quodq; non ex con-
secu.

secutione quadam, neg, per vim. vt si quis
apprehensa alicuius manu aliū verberet,
is cuius est manus, nō agit sponte. neg, enim
in ipso situm est. Fieri autem potest, ut pa-
ter sit is qui percutitur: qui autē percutit,
sciat quidem hominem esse, aut esse ali-
quem eorum qui adsunt, sed parrem esse
nesciat. eademq, distinctio adhibita intel-
ligatur, & in fine ad quem dirigitur actio,
& in tota deniq, actione. Quod igitur
ignoratur, aut non ignoratur quidem, sed
in ipso situm non est, immo per vim fit, in-
uite fit. Multa enim eorum etiam qua na-
tura fert, scienter & agimus & patimur,
quorum nihil neq, sponte nostra, neq, nobis
inuitis fieri dicendum est: qualia sunt, se-
nescere, aut mori. Ut autem iniusta, ita
iusta quoq, multa sunt non proprie ac per
se, sed ex quadam tantum consecutione.
Nam & si quis inuitus ac meru deposit-
sum reddat, neq, iustum facere, neq, iu-
ste facere dicendus est, nisi ex euentu:
& eodem modo is qui necessitate suba-
ctus atq, inuitus depositum non reddit, ex

C 4

euentu

euentu tantum dicendus est iniuriam in-
ferre, et iniustum facere. Eorum autem que
sponte fiunt, partim capto prius consilio fa-
cimus: partim non capto. ac capto quidem
consilio ea, de quibus prius deliberaimus:
non capto autem, cum deliberatio nulla an-
tecessit. Cum igitur trium generum sint ea
damna, quae in societatibus inferuntur: ea
quidem, quae cum ignorantia coniuncta sunt
vocamus errata: cum quis negat, scit quem
negat, quid, negat quo instrumento, negat cuius
gratia se quid facere putabat, id euenit,
sed quod non putasset. exempli causa, non
ut vulneraret, sed ut pungeret. aut non
illum, aut non illo modo. Cum igitur pre-
ter opinionem damnum illatum est, infor-
tunium est: cum autem non preter opinio-
nem quidem, sed tamen sine malitia, er-
ratum. aberrat enim, cum in ipso est prin-
cipium causa. infortunatus autem est,
cum extra. Cum autem sciens quidem, sed
nulla antegressa deliberatione, iniuria est.
ut quacumque per iram aliosque omnes animi
motus necessarios aut naturales eueniunt
homini-

hominibus. Nam qui eis impulsi ledunt alii
um, ac peccant, iniuriam illi quidem fa-
ciunt: suntque talia facta iniuria, nondum
tamē propterea iniusti, nego, improbi sunt.
nego, enim damnum est per improbitatem
datum. Qui autem capto consilio ledit,
iniustus est, & improbus. Quocirca bene,
quaē per iram facta sunt, non iudicantur
facta consulto, non enim prior ledit, qui
per iram facit, sed qui irascendi caussam
dedit. Præterea vero, ne ambigitur qui-
dem, factum sit, nec ne sit: sed an iure fa-
ctum. Ira enim opinione iniustitiae com-
mouetur. Nego, in ijs quae per iram facta
sunt, in controuerſiam venit, factum sit
nec ne: ut in contractibus, ubi necesse est
alterum improbum esse, nisi oblii id faci-
ant: sed cum de facto inter ipsos conueni-
at, de iure tota contentio est. At qui con-
ſulto, & cogitato aliquid fecit, non igno-
rat. Quod si quis capto consilio alium la-
dat, iniuriam facit & qui tales iniurias
facit, iniustiam est, cum aut ab analo-
gia discedit, aut ab aequalitate. Itidemque

C S iugis

iustus est, qui capto ita agendi consilio, id
quod iustum est facit. Ut autem iustum ali-
quid facere dicatur, satis est si sponte faci-
at. Iam eorum, quae inuite fiunt, quadam
venia digna sunt, quadam non sunt. Nam
quae cunq; non inscientes tanum, sed eti-
am per inscientiam peccant homines,
ignoscenda sunt: quae autem non per insci-
entiam, sed inscientes quidem, per ali-
quam tamen affectionem animi neg^o na-
turalem neg^o humanam, ignoscenda non
sunt. Quod si satis iam distincte a nobis de
accienda inferendaq; iniuria disputa-
rum est, dubitare possit aliquis, primum
quidem, sine ita, ut dixit Euripides, cu-
ius illud est sane admirabile, & abhorrens
ab opinione communi:

Ne multa :mater, & sua sponte, & mea,
A me peremta est: aut sua, sed non mea.

Vtrum enim reuera fieri potest, ut
quis suapte sponte accipiat iniuriam, an
non potest? sed ut quis quis iniuriam facit.
Sponte facit, ita quicunq; accipit, inuitus
accipit? & nunquid, ut omnis iniuria
sponte,

sponte fit, ita de accipienda iniuria universe alterutrum dicere possumus, aut omnem sponte accipi, aut omnem ab inuitis: an quædam sponte accipiuntur, quædam ab inuitis? eademq; dubitari possunt de ratione obtinendi iuris sui. Nam quisq; agit iuste, sponte agit. quare consentaneum est, eorum quæ utrig; opponuntur, similem esse rationem: ut aut & sponte accipiunt iniuriam homines, & sponte ius suum obtineant, aut utrumq; inuiti. Sed illud admirabile videri potest, si quisquis ius suum obtinet, sponte illud obtinere datur. sunt enim quibus ius suum non sane sua sponte tribuitur. Nam id quoq; dubium esse alicui posse, utrum quis iniusti aliquid perfert, ei fiat iniuria: an ut in agendo, sic in perpetiendo quoq; se res habeat? In utroq; enim potest aliquis ex euentu tantum quodam iusti particeps esse, similisq; iniusti ratio est. neg; enim idem est, iniustum aliquid facere, & iniuriam facere, neg; iniustum aliquid perpetrare, & iniuriam accipere.

idemq;

idemq; dicendum est de ratione iuste a-
gendi, & obiinendi ius suum. Fieri enim
non potest ut quis afficiatur iniuria, nisi
sit qui iniuriam faciat: neg, ut quis ius
suum obtineat, nisi sit qui iuste agat. Quod
si iniuriam facere nihil aliud est, quam
sponte aliquem laedere: sponte autem laedit,
qui scit, & quem, & quo, & quomodo: in-
continens autem sponte ipse se laedit, sequi-
tur, ut & sponte accipiat iniuriam, & ut
quis sibi ipsi iniuriam facere possit. est au-
tem hoc quoq; unum ex ijs quae in questio-
nem vocari solent: fieri ne possit, ut quis
ipse se iniuria afficiat? præterea potest
quis suapte sponte propter incontinentiam
suam ab alio laedi, qui item sponte eum la-
dat: ut sponte iniuriam accipere posse vi-
deatur. An vero recta non est ea quam
supra posuimus, definitio? sed ad illa:
laedere ita, ut scias, & quem, & quo, &
quomodo: addendum præterea est, præter
eius qui laeditur voluntatem? laeditur ergo
aliquis, et iniustum aliquid perfert suapte
sponte: sed sua sponte iniuriam accipit
nemo.

nemo. nemo enim id vult, ne incontinentis
quiaem: sed prater voluntate suam agit.
neg, enim vult quisquam, quod bonum
esse non censer. at incontinentis id agit,
quod agere non oportere iudicat. Qui au-
tem sua dat: ut Homerus ait Glaucum de-
disse Diomedi, aurea pro aereis, quæq; cen-
sum bobus estimarentur, pro ijs que no-
uem: ei nulla sit iniuria. In ipsis enim
arbitrio est dare. iniuria autem affici non
in ipso est: sed esse oportet, qui iniuriam
faciat. iniuriam igitur sponte quidem non
accipi constat. Restant duo explicanda ex
ijs quæ proposuimus: Vter tandem iniuri-
am faciat, isne qui preter dignitatem plus
tribuit, an qui plus habet? & possene quis
sibi meti iniuriam facere? nam si illud
est, quod priore loco diximus, facitq; iniu-
riam, non qui plus habet, sed qui tribuit:
sequitur, ut si quis sciens, & sponte, plus
alteri, quam sibi tribuat, iniuriam ipse
faciat sibi. quod quidem moderati homines
facere videntur. etenim vir bonus facile
de suo iure decedit. An ne hoc quidem
simplex

simplex est? fieri enim potest, ut alterius
boni plus consequatur, ut gloriae, aut eius
quod simpliciter honestum est. Præterea
dissoluitur hoc ea, quam tradidimus, faci-
endæ iniuria definitione. nihil enim pati-
sur præter suam voluntatem. Quare iniu-
ria non afficitur propterea: sed, si forte, lex-
ditur solum. Constat autem iniuriam fieri
ab eo, qui distribuit non semper ab eo, qui
plus habet. neg, enim ut cuig, inest, quod
iniustum est: is iniuriam facit: sed in quo
inest sponte id facere: id est, unde est
actionis principium: quod quidem est in
eo, qui distribuit non in eo, qui accipit.
Præterea, quando facere multis modis di-
citur: & quodammodo etiam in anima in-
serficiunt, & manus, & seruus eius qui
mandauit: hec iniuriam quidem non fa-
ciunt, etiam si res iniustas faciant. Præte-
rea si quis ignorans iudicauit, non facit
iniuriam, quod ad ius legitimum attinet,
neg, iniustum iudicium est: sed tamen
quodam modo iniustum. Aliud enim est
ius legitimum, aliud primum. at si scirens
iudicauit

judicauit iniuste plus ipse quoq; consequi-
tur, dum aut amico gratificatur, aut ini-
micum vlciscitur. Vi igitur si quis partem
ferret eius quod iniuste tribuit: ita is quoq;
qui ea in iudicando secutus est, plus habet.
Nam & in illis, qui agrum adiudicauit,
non agrum, sed pecuniam accepit. Homi-
nes autem in sua potestate positum esse pu-
tant iniuste agere: quo circa & facile esse,
iustum esse. id autem secus est. Nam faci-
le quidem est, & in ipsis situm, cum uxo-
re vicini rem habere, & percutere alte-
rum, & manu pecuniam dare: sed certo
quodammodo affectos hac facere: neg, fa-
cile est, neg, in ipsis situm. Eodem quoq;
modo nullam magnam sapientiam putant
esse, nosse quae iusta queq; iniusta sint: quia
ea de quibus loquuntur leges, intelligere
difficile non est. At ea iusta non sunt, nisi
ex consecutione: sed ita demum iusta, se
certo quodammodo fiant, et certo quodam-
modo tribuantur. Id autem operosius est,
quam quae salubria sunt, nosse. Nam illic
quoq; mel, & vinum, & elleborum, &
vftionem,

uptionem, & sectionem facile est nosse: at nosse quomodo hec ad sanitatem adhibenda sint, & cui, & quando, ita difficile est, ut medicum esse. Ob id autem ipsum etiam iusti hominis esse existimare nihilominus iniuste agere. quoniam nihilominus, ac magis etiam, potest iustus eorum unumquodq; facere. nam & rem habere cum muliere, & percutere. & vir fortis clypeum abiycere, & in fugam versus utramlibet in partem currere. At timide agere, & iniuste agere, non hec facere est, nisi ex consecutione: sed ea facere certo quodammodo affectum. Ut medicare & sanare, non, aut secare, aut non secare, aut medicamenta adhibere, aut non adhibere, est, sed certo quodam modo ea facere. In ijs autem iura locum habent, qui participes esse possunt eorum, quae simpliciter bona sunt quig; præterea eorum & plus & minus, quam sat est, consequi possunt. Nam alijs quidem nimium tribui non potest, ut fortasse dijs: alijs autem nulla eorum particula vulpis est, ut insanabilibus, & malis:

lis: immo eis obsunt omnia. alijs autem
usq; ad aliquem modum. idq; humanum
est. Sequitur ut de aequitate, & de aequo
bono, quam rationem aequitas ad institu-
am, quam aequum bonum ad ius habeat,
differamus. Insufficientibus enim, neg;
idem omnino. neg; aliud genere videtur.
Arg; interdum quidem id, quod aequum
bonum est, & eiusmodi hominem lauda-
mus. Itaq; Graci nomen ἐπίκρισις, quod nos
aequum bonum dicimus, etiam ad alia quæ
laudant transferunt, & ἐπίκρισις vocant
quod bonum est: & nomine ἐπίκρισις significant
aliquid melius esse. Interdum
autem rationem sequentibus mirum arg;
absurdum videtur, si aequum bonum, cum
sit quiddam diuersum à iure, laudabile
est. aut enim ius bonum non est, aut ἐπίκρισις
non est bonum, si aliud est: aut si virumq;
bonum est, idem est. Hec igitur fere sunt,
quæ de aequo bono dubitari solent. Quæ
omnia quodammodo vera dicuntur. neg;
inter se dissident. Nam & aequum bonum
ita quodam iure melius est, ut ipsum

D

quodq;

quog_s ius sit: neq_s ita est iure melius, ut
sit aliud quoddam genus. Idem igitur &
ius est, & aequum. Cumq_s ambo sint bona,
melius est aequum bonum. Inde autem ori-
tur dubitatio, quod aequum bonum, ius
quidem est: non tamen ius legitimum, sed
legitimi iuris correctio. Cuius rei h_{ec}
caussa est, quod lex omnis generalis est.
quibusdam autem de rebus vniuerse &
generaliter recte precipi non potest. Qui-
bus igitur in rebus generaliter loqui ne-
cessa est: id autem recte fieri non potest:
accipit lex id, quod plerumq_s fit, non illa
quidem peccati nescia. ac nihilominus re-
cta est. culpa enim non in lege, neq_s in
legislatore: sed in ipsa rei natura est. Iam
enim talis est rerum agendarum materia.
Cum igitur lex quidem vniuerse loquitur:
accidit autem postea aliquid pr_{et} gene-
rale illud: tunc rectum est, qua parte pr_{et}
termisit aliquid legislator, atq_s aberrauit,
vniuerse loquutus, corrigere quod omis-
sum est: quod & legislator ipse diceret, si
pr_{es}ens adesset, & si sciuisset, lege ca-
uisset.

uisset. Quare ius quidem est, & iure alio
quo melius. non tamen iure simpliciter
sed ex peccato, quod ex generali sermone
natum est. Atq; hac est natura equi boni,
correctio legis, qua parte manca est, quia
generaliter loquitur. Nam hac causa est,
cur non omnia legibus comprehensa sint:
quod de quibusdam lex ferri non potest.
Quocirca psephismate opus est. Intermina-
re enim rei interminata est regula: ut &
adificationis Lesbia regula plumbea. nam
transfertur, & inflectitur ad figuram la-
pidis, neq; eadem manet, quomodo & pse-
phisma, ad ea quae aguntur. Quid igitur
sit aequum bonum, & quid ius, & quo iure
melius, constat. Ex quo perspicuum etiam
est, quis sit vir aequus & bonus. qui enim
talia consilio sectatur, agitq; neq; sum-
mum ius in deteriorem partem persequi-
tur: sed de suo concedit, tametsi lex a se
facit, aequus est: & habitus ille aequitas,
qua iustitia quadam est, non alius aliquis
habitus. Ecquid autem sibi meti ipsi aliquis
iniuriam facere possit, nec ne possit, ex ijs

D 2   qua

que diximus, constat. Iusta enim sunt,
que omni virtuti conuenientia legibus
constituta sunt, exempli cauſa, lex non
iubet quemquam sibi mortem conciſcere:
que autem non iubet, vetat. Præterea, cum
quis cui contra legem nocet, neq; viciſſim
nocet, & ſponte nocet, iniuriam ei facit.
ſponte autem, qui ſcit, & cui, & quomo-
do. At qui ſe per iram interſicit, ſponte id
facit, contra reclam legem, quod lex non
ſinit. iniuriam igitur facit. at cui? an non
ſibi, ſed ciuitati? ſponte enim patitur. in-
iuria autem ſponte afficitur nemo. Quare
etiam eum ciuitas multat: & ignominia
quædam iniuritur ei, qui ſibi necem conſci-
uit: ut qui ciuitatem iniuria afficerit.
Præterea, qua ratione iniustus eſt is tan-
tum, qui iniuriam facit, non qui omnino
vitiosus eſt, fieri non potest, ut ſe quis in-
iuria afficiat. eſt enim hoc aliud ab illo
iniustitia genus: quo qui iniustus eſt, ita
vitiosus eſt, ut ignavis: non ut qui omni
vitio contaminatus eſt. Ne in hoc quidem
igitur genere iniuriam facit ſequeretur
enim,

enim, ut idem eidem simul & detrahi,
& adiici possit. quod fieri nequit. sed sem-
per in pluribus esse iustum, & iniustum
necessum est. Praeterea, ut quis iniuriam fa-
cere dicatur, & sponte faciat oportet, &
capto consilio, & prior, qui enim quod sibi
factum est, idem vicissim facit, iniuri-
am facere non videtur. at qui ipse se laedit,
eadem simul & patitur & facit. Deinde
sequeretur fieri posse, ut quis suapte sponte
acciperet iniuriam. Accedit, quod nemo
iniuriam facit, quin certam aliquam iniuri-
am faciat. at nemo cum uxore sua
adulterium facit, nemo parietem suum
perfodit, nemo sua furatur. Denig, dissol-
uitur hoc, sibi quemquam iniuriā facere,
ijs quae iam definita & constituta sunt de
eo: possene quis sua sponte iniuriam ac-
cipere. Constat autem, utrumq; malum
esse. & accipere iniuriam & facere. al-
terum enim est minus, alterum plus me-
dio habere: quod quidem est, ut in medi-
cina salubre in arte exercendorum corpo-
rum bene habitum. Sed tamen peius est

D 3 iniuri-

iniuriam facere. est enim cum improbitate coniunctum, & vituperandum & aut cum improbitate absoluta, & proprie dicta, aut ei finitima. Non enim quicquid sponie fit cum iniustitia coniunctum est. at accipere iniuriam, sine improbitate & sine iniustitia est. Quare per se quidem minus malum est iniuria affici: ex consecutione autem nihil prohibet, quin si maius malum. sed de hoc ars non laborat. quin immo lateris dolorem maiorem morbum esse dicit, pedis offensione. Et si contra interdum euenire potest ex consecutione: si eueniat, ut is qui alicubi offendit, propriea quod ceciderit, capiatur ab hostibus & moriatur. Tralatione autem quadam & similitudine est ius quoddam non quidem alicui erga seipsum, sed paribus quibusdam ipsius inter se. neq; vero quodlibet ius: sed quale est, quo dominus in serum, aut pater familias in familiam suam uitatur. His enim rationibus distat ea pars animali, quae ratione pradita est, ab ea quae caret. quae intuentibus videtur esse aliqua iniustitia

iniustitia erga se ipsum. quod in ijs fieri
potest, ut aliquid alienum ab appetitioni-
bus suis perferat. Ut igitur imperanti, &
parenti, sic his quoq; ius inter se quoddam
est. De iustitia igitur, ceterisq; vir-
tutibus moralibus hoc modo
explicatum sit.

F I N I S.

enim, ut idem eid
& adiūci posset. quo
per in pluribus esse
necessē est. Prētere
cere dicatur, & spo
capto consilio, & pr
factū est, idem
am facere non vide
eadem simul & pa
sequeretur fieri poss
acciperet iniuriam.
iniuriam facit, qui
iniuriam faciat. at
adulterium facit,
perfodit, nemo sua
uitur hoc, sibi quem
ijs que iam definita
eo: positne quis su
cipere. Constat aut
esse. & accipere in
terum enim est mi
dio habere: quod qu
cina salubre in art
ram bene habitum

detrahi,
sed sem
niustum
riam fa
riet, &
uod sibi
, iniuri
se laedit,
Deinde
te sponte
d nemo
iam in
ore sua
n suum
dissol
facere,
iam ac
malum
cere. al
lus me
n medi
m corpo
reius est
iniuri-

the sca

05.15.00

U2 Rostock

038
Serial No. TEE63

UTT

Scan Reference Chart

Image Engineering

